

I.Teolojik Evre

“Olguların değişmez kanunlar tarafından değil de, canlı, iradeli varlıklar tarafından yönetildiğinin düşünüldüğü evredir. Bu evrede, insansal özellikler doğal nesnelere ve Tanrı'ya yüklenmiştir. Bu entelektüel yapı kendi içerisinde üç aşamalıdır:

- 1.Fetişizm
- 2.Politeizm
- 3.Monoteizm

Fetişizm evresinde, evrende olup biten herşeyin, doğa yasaları tarafından değil, insandan başka canlı, ruhlı olduğu varsayılan varlıklarca yönetildiği düşünülmektedir. İnsansal nitelikler cansız varlıklara da yüklenmiştir.

Politeizm ise doğal olguları ruhsal güçlerin denetimi altında açıklamaktadır. Burada, herbiri kendi alanında yetkin olduğu kabul edilen tanrılar çokluğu benimsenmektedir.

İnsan zihni bu iki evrenin sonunda monoteist evreye ulaşmıştır. Bu evre daha üst bir gelişimi temsil eder. Tek tanrı fikri egemendir. Politeist aşamadaki tüm tanrıların yapabildiklerini yapabilen, tek, yetkin Tanrı fikri vardır.”

Teolojik evre, doğal fenomenlerin doğal kanunlarca yönetildiğinin düşünülmediği bir evredir.

II.Metafizik Evre

En önemli özelliği, birtakım istençli-iradeli varlıklar yerine “gerçek varlıklar” gibi düşünülen soyut açıklamaların esas olmasıdır. Evreni idare eden – düzenleyen Tanrı birtakım insansal niteliklere sahip bir Tanrı değil, soyut bir kavram, bir ilke durumundadır. Bu soyut kavramlar ve ilkeler, gözlemlenen olguların zorunlu nedenleri olarak, onların bünyesinde yer almaktadır. Bu evre ve teolojik evre mutlak bilginin olanaklılığına inanılan ve şeylerin özünün açıklanabileceğinin kabul edildiği evrelerdir.

Bu iki evrede, doğrudan doğruya mutlak bilginin olanaklılığı ve şeylerin özünün bilinebilir olduğu varsayımı temeldir.

III.Pozitif Evre

“Son olarak pozitif halde, mutlak kavramları elde etmenin imkansızlığını kabul eden insan zihni, kendini, yalnızca, iyi düzenlenmiş akıl yürütmenin ve gözlemin kullanımıyla, fenomenlerin gerçek yasalarını yani onların değişmez art arda geliş ve benzeşim ilişkilerini keşfetmeye adanmak için, evrenin başlangıcını ve yöneldiği yeri aramaktan ve fenomenlerin asıl nedenlerini öğrenmeye çalışmaktan vazgeçer. Şu halde, kendi gerçek sınırlarına indirgenmiş olguların **açıklanması** işi, bundan böyle artık, bilimin ilerleyişinin gitgide sayısını azaltmaya yöneldiği çeşitli özel fenomenlerle kimi genel olgular arasındaki bir ilişkiden başka bir şey değildir.” s. 33.

En belirgin özelliği, artık şeylerin özünün açıklanması tutkusundan uzaklaşmış olmasıdır. Böyle bir tutku ve düşünce artık değerli görülmemektedir. Doğrudan doğruya olgular arasında var olan bağıntıları bulmak hedeflenmektedir. Bilimin temel sorusunun da değişmiş olduğu bir evredir. Epistemolojik açıdan artık “niçin” değil, “nasıl” sorusuna yanıt aranmaktadır. Burada aranan, doğa kanunlarıdır. Bu kanunlar mutlak nedenlerin yerine geçecektir. Pozitif dönemde amaç, gözlem ve deney yoluyla olgular arasındaki değişmez bağıntıları bulmaktır. Çünkü, bilimsel devrimi gerçekleştiren Kepler, Galile ve Newton bunu yapmışlardır. Bizler, ısı, ışık ve elektrik gibi kavramların ya da varlıkların kendi içinde ne olduklarını bilemeyiz; fakat, meydana gelme koşullarını ve onları yöneten genel kanunları bilebiliriz. Modern dönemde meydana gelen bilimlerin kazandıkları göz alıcı gelişme, yeni bir bilimsel anlayış getirmiştir. Artık, bilimin tek nesnesi, doğa kanunlarını ya da olgular arasında söz konusu olan sabit ilişkileri keşfetmektir. Daha da önemlisi, gözlem ve deney aracılığıyla, bunun gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu biçimde elde edilen bilgi, pozitif bilgidir.

Pozitif evre, doğrudan doğruya olguyu konu alan ve Newton’da ortaya çıkan bir bilim anlayışının egemen olduğu bir evredir. Olgular arasındaki ilişkiyi belirleyen doğa kanunları bulunmaya çalışılmıştır. Bu, deney ve gözlem yoluyla yapılmaktadır. Şeylerin özlerinin araştırılması, bilimin alanının dışına çıkarılmıştır. Özler yerine fenomenleri konu edinen bilimin aracı, gözlem ve deneydir. İnsan entelektine egemen olan anlayış, olgular arasındaki değişmeyen ilişkilerin gözlem ve deneyle sorgulanmasıdır. Bu sorgunun araçları da gözlem ve deney olmalıdır. İlerleme, gerçek anlamda bu nedenle ortaya çıkmıştır. Bu etkinlik ile elde edilecek bilgi, bilimsel bilgidir. Bilimsel bilginin kendine özgü bir elde edilmiş prosedürü vardır. Bir başka deyişle, bir bilimsel yöntem söz konusudur. Bu yöntem, bütün bilimler için tektir. Bu nedenle, elde edilen bilgi, insanlığın üzerinde uzlaştığı, bireysel farklılıklardan etkilenmeyen, klasikleşmiş bir bilgidir. Bilimsel bilgi, aynı zamanda, genel-geçer bir bilgidir; fakat bu genel-geçerlik “mutlak anlamda bir genel-geçerlik” değildir. Bilginin nesnesine daha yakın olması anlamındadır. Bilginin her değişimi/gözden geçirilmesi, doğa ile daha yakın bir bağlantının kurulduğunu göstermektedir. Bu yakınlık, bilginin, daha fazla rasyonel ve daha

FEL312 BİLİMSEL DÜŞÜNCENİN TARİHİ DERS NOTLARI

fazla reel bir nitelik kazanmasına yol açar. Her bilgi bir açıklama içerir; açıklama bir yargı bildirir. Bu açıklama, olgular arasındaki bağlantılar üzerine yapıldığında, sınırı gözlem araçları belirler. Bilginin değişimi de açıklama ile olgunun uyumu sağlanamadığında gerçekleşir. Bu tespit de olguya başvurularak yapılır. Bilimsel bilgi, belirli koşullar altında sınanmış, ortaya konmuş bilgidir. Koşullar değiştiğinde, bilgi de değişir. Bu durum, aynı zamanda bilginin ilerleme boyutuna da dikkat çekmektedir.

Bilimsel bilgi, belirli bir aşamada yığılma sergiler. Yığılmanın biçimi ve yığılmayla ilerlemenin nasıl sağlandığı, pozitivism ve neo-pozitivizmin tartışma konusudur. Klasik pozitivistlere göre bilim, yığılganlık özelliği taşır ve bu yığılganlık ilerleme ile sonuçlanır. Bu ilerleme düz bir çizgi biçiminde ve kesintisiz olarak devam eder. Bilim, hiçbir toplumun ve bireyin malı olmadığı için, belirli bir toplumda hız kaybetmeye başladığında, bir başka toplum bu etkinliği sürdürmektedir. Bu nedenle de bilim, hep ilerlemiştir. Bu, bir zorunluluktur ve tarihseldir. A.Comte, ortaya koyduğu her şeyi, bütünüyle, tarihten türettiğini iddia etmektedir. T.Kuhn, bunun, sadece, tarihin bir tür okunuşu olduğunu öne sürmüştür. Sonuçta her şey bir kurgulamadır. İlerlemeye doğru bir atılım gerçekleştirecek bir kurgulama amaçlanmalıdır. İlerlemenin birinci koşulu, olgular arasındaki bağlantıları ortaya koyacak, metodoloji ve bununla ortaya konulan bilgidir. Bu bilgiler arasında kurulacak bağlar da rasyonel olmalıdır.

Pozitivism, öncelikle, insan bilincini öne çıkarmaktadır. Modern dönemin karakteristik özelliği de budur. Bilime önem vermek, bir diğer kazanımdır. İnsan bilgisinin sistemleştirilmesi yönünde çalışılması, birlik düşüncesinin savunulması önem taşır. Bütünüyle, Aydınlanma fikrine bağlılık söz konusudur. Adınlanma, insanın içine düştüğü karanlık durumdan kendi aklına dayanarak çıkmasıdır. İnsan entelektinin evrelerden geçtiği fikrine, eş deyişle, evrimci bir görüşe bağlıdır. Deneye ve gözleme dayanmayan her türlü bilgiye, pozitif olmadığı gerekçesiyle karşıdır. ‘Pozitif bilgi, olgulara dayalıdır, varsayımlara değil’ ilkesi esastır. Bu alanın dışı ise anlamsızdır. Bu, bir toplum projesidir. Bu temel ilkelere dayalı bir toplum anlayışında post-modernizm filizlenemez. Modernite, akıl, pozitif bilgi, evrim, insan bilinci, temel kavramlar ve ana çerçevedir.